

redactioneel

MOEDERTAALDOCENTEN ONDER VUUR

In dit nummer voornamelijk aandacht voor een onderzoek naar taalprestaties van leerlingen. *Huub van den Bergh* en *Hildo Wesdorp* schrijven over de resultaten van een proefpeiling op het gebied van taalonderwijs (PPON) dat op initiatief van de minister van Onderwijs en Wetenschappen door de Stichting voor Onderzoek van het Onderwijs (SVO) was opgedragen aan de Stichting Centrum voor Onderwijsonderzoek van de Universiteit van Amsterdam (SCO). Bij dit onderzoek plaatst *Els Schellekens* enige kritische kanttekeningen. In de afgelopen maanden verschenen ook de resultaten van een onderzoek naar lees- en spellingproblemen in het voortgezet onderwijs. Dit onderzoek werd uitgevoerd door de Rijksuniversiteit van Utrecht op verzoek van de gemeente Utrecht. Een derde onderzoek waaraan in ruime mate door de media aandacht werd geschonken betreft een voorstudie voor de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) met betrekking tot de basisvaardigheden in de eerste fase van het voortgezet onderwijs. Deze studie

werd uitgevoerd door onderwijskundigen van de universiteiten van Amsterdam en verscheen onder de titel *Onderwijs op de tweesprong*. Begin 1986 zal de WRR op basis van deze voorstudie advies uitbrengen aan het kabinet. Er is inmiddels ook een voorstudie gereed die specifiek ingaat op de basisvorming van het vak Nederlands. Zowel aan het Utrechtse onderzoek als aan de genoemde voorstudies en aan het te verschijnen advies van de WRR zullen we in de volgende jaargang aandacht besteden.

In dit nummer gaan we specifiek in op het eerstgenoemde onderzoek van de SCO.

PPON-onderzoek

Het onderzoek heeft nogal wat stof doen opwaaien; voor een deel was dat ook de bedoeling van de onderzoekers. In de verantwoording bij het PPON-onderzoek van Wesdorp e.a. lezen we: 'De resultaten van de proefpeiling geven voor het eerst een groter publiek de gelegenheid om zich een oordeel te vormen over het beheersingsnivo van zesdeklassers' (IV, 32). Toch relativeren de onderzoekers de resultaten van hun onderzoek grondig. Ze vermelden een laag responspercentage van de aangeschreven scholen (van de 1008 verstuurde enquêtes kwamen er maar 349 terug) en zenuwen en gespannenheid van de leerlingen (geobserveerd bij de mondelinge taken). De meest fundamentele opmerking luidt: 'Het is nodig tot een algemeen aanvaarde procedure te komen voor het bepalen van de "kwaliteitsnorm": de vraag wat wij in ons land nog wel en niet meer betitelen als een acceptabel onderwijsresultaat' (Samenvatting, p. 80). De voorzichtige opstelling van de onderzoekers heeft niet mogen verhinderen dat de pers zich in haar berichtgeving van 6 en 7 september massaal stortte op wat het meest de aandacht had getrokken: ze-

ven procent van de leerlingen kan zich naar het oordeel van de onderzoekers in de buitenschoolse praktijk waarschijnlijk niet zelf redden in verband met een geringe taalvaardigheid; men zou ze kunnen beschouwen als 'functioneel analfabeet'. De artikelen in de kranten benadrukten vooral de negatieve resultaten van het onderzoek. Het feit dat 87% van de leerlingen er bij *spreken* in slaagt de essentie van een boodschap over te dragen, had nauwelijks nieuws waarde. De minst positieve resultaten gaven aanleiding tot een grootscheepse aanval op de kwaliteit van het taalonderwijs, waarmee het steeds meer bergafwaarts zou gaan. Nu zijn leraren moedertaal wel gewend aan dergelijk spervuur: wie discussies van bijvoorbeeld zo'n vijftig jaar terug leest, treft dezelfde toon aan. Zolang er taalonderwijs gegeven wordt, zou de kwaliteit ervan achteruit gaan. Dat iedere generatie opnieuw haar ervaringen in taal vorm moet geven en daarmee oude normen herijkt, en dat het onderwijs moet worstelen om dit proces te begeleiden, ontgaat de oppervlakkige waarnemer. In het geval van het PPON-onderzoek gaan vergelijkingen met vroeger *sowieso* mank: het was de eerste keer dat een dergelijk onderzoek werd uitgevoerd. En bovendien was de opzet ervan, taalvaardigheden meten in een buitenschools kader, nieuw. De sfeer waarin het onderzoek werd besproken, was er een waarin het onderwijs in zijn geheel aangevallen werd. Krenten als 'welzijnsonderwijs', 'back to basics', en 'achteruit hollende schoolprestaties', waardoor kansarme kinderen nog meer achter zouden blijven, trachtten allerlei onderwijsvernieuwingbewegingen in het verdomhoekje te plaatsen: een nieuwe stoot onder de gordel voor veel hardwerkende leerkrachten, ná de moeizame fusies tot basisschool, een ongelukkig speerpuntenbeleid, een nieuwe verhoging van de klassedeler, en bijkomende rechtspositionele perikelen. De minister

van onderwijs moest zich voor de televisie haast verantwoorden voor de kwaliteit van het taalonderwijs: alsof zoiets gecompliceerd als 'taalbeheersing' met een paar ministeriële maatregelen op te vijzelen zou zijn.

Bont maakte het ook onze kwaliteitskrant *NRC-Handelsblad*. Wilma Cornelisse schreef daarin op 9 oktober: 'De gevaarlijke idee dat het niet geeft hoe je het zegt (of schrijft) als je het maar zegt, wordt door nauwgezette correctie van iedere tekst de kop ingedrukt. Deze laatste gedachte, afkomstig uit de politieke emancipatiefilosofie van de jaren zestig, heeft het moedertaalonderwijs veel kwaad gedaan. Ze is de oorzaak van de toegenomen tolerantie van dialecten, stads- en streektaalen op de lagere school en de gevolgen daarvan in het schriftelijke taalgebruik. Het onderwijs sprak immers de taal van de middenklasse, waardoor iedereen die thuis geen Algemeen Beschaafd Nederlands sprak werd gediskwalificeerd. Het wordt tijd om beide benen weer op de grond te zetten en deze redenering om te keren: de school moet ervoor zorgen dat niemand wordt gediskwalificeerd en wegens onvoldoende taalbeheersing in het vervolgonderwijs en maatschappelijk leven uit de boot valt.'

Dat er nu juist in het moedertaalonderwijs de laatste tijd hard gewerkt is om leerlingen met hun benen op de grond te krijgen, ontgaat Cornelisse: Wie taalboekjes uit de tijd van vóór de 'politieke emancipatiefilosofie' bekijkt kan op dit punt gemakkelijk enig historisch besef ontwikkelen. Verder zou enige reflectie op de problematiek rond taal en ervaring een redacteur die werkt voor een krant die zich gaarne toot met het predikaat 'genuanceerd objectief' (wervingsbrief NRC, december 1985) niet misstaan. Het gaat niet aan de ingewikkelde verhouding tussen taalvaardigheid en 'meetresultaten' op een dergelijke stemmingmakende wijze te versimpelen.

Utrechts onderzoek

De resultaten van het Utrechtse onderzoek kwamen ongeveer twee weken na het PPON-onderzoek. Het nieuwsbericht van 26 september meldde: 'Een onderzoek, uitgevoerd door de Rijksuniversiteit van Utrecht, toont aan dat een groot aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs moeilijkheden heeft met lezen en spellen. Van de onderzochte brugklassers blijkt gemiddeld eenderde slecht te lezen. Tweederde van de leerlingen haalt een onvoldoende voor een dictee, dat volgens de onderzoekers op zesde-klasniveau is samengesteld.'

Twee uur later kwam het tv-journaal de noodklok luiden. En de pers opende de dag erop met de koppen:

- 1 *In de jaren zestig is het misgegaan door nadruk op spreekvaardigheid*
Grammaticales in brugklas is bittere noodzaak
(NRC)
- 2 **Spelling zit nog goed fout bij brugklasleerling**
(AD)
- 3 **Veel leerlingen voortgezet onderwijs spellen slecht**
(Volkskrant)
- 4 **Lezen en spellen probleem voor vwo-ers**
(Telegraaf)
- 5 **Spelling in lager technisch onderwijs 't slechtst**
(Utrechts Nieuwsblad)

Zoals hierboven vermeld zal in een van de volgende nummers worden uiteengezet hoe kleinschalig en beperkt dit onderzoek in werkelijkheid is. Noch in de media, noch in de landspolitiek kan ons onderwijs de gemoederen kennelijk in beweging brengen anders dan door oppervlakkig weergegeven, soms uiterst povere, onderzoeksresultaten die aantonen 'that there is something rotten' in onderwijsland.

Voorstudie WRR-rapport

Het jongste voorbeeld van snorkende berichtgeving betreft voornoemde voorstudie naar de inrichting van de basisvorming in de eerste fase van het voortgezet onderwijs.

In de zaterdageditie van *de Volkskrant* van 9 november 1985 lezen we op de voorpagina: 'Onderzoekers oordelen vernietigend over basisvorming onderwijs'. Het tv-journaal meldt 's avonds: 'Internationaal gezien heeft Nederland een achterstand opgelopen bij de realisering van een algemene basisvorming voor alle leerlingen tot de leerplichtige leeftijd'. Er wordt een gewicht aan deze voorstudie toegekend die de onderzoekers zelf op de laatste plaats hadden verwacht of gewenst.

In de week die daarop volgt weten ook de overige landelijke dagbladen te melden hoe rampzalig het in zijn totaliteit met het Nederlandse onderwijs gesteld is.

Een triest gevolg van de gebrekkige weer-gave en van de overtrokken aandacht die de pers aan bovenvermelde drie onderzoeken gaf is onder meer dat de politiek, niet gehinderd door veel werkelijke kennis van zaken, op een goedkope, maar voor een groot deel van de respectieve achterbanen effectieve, wijze van deze berichtgeving gebruik maakt. We zagen en hoorden het in november al bij de begrotingsdebatten over onderwijs. Zal er ook misbruik van de ronkende krantekoppen gemaakt worden bij de komende verkiezingen? Het zou treurig zijn. Juist waar op dit moment de aandacht van pers en politiek veel meer uit zou moeten gaan naar scholen die vernieuwingen of experimenten doorvoeren. Het PPON-onderzoek laat de conclusie toe dat het taalonderwijs op vernieuwingsgezinde scholen naar verhouding betere resultaten oplevert dan het meer traditionele, cursorische onderwijs. Er is in dat opzicht dan ook geen reden om de klok terug te zetten. Scholen waar

geëxperimenteerd wordt met vormen van geïntegreerd voortgezet onderwijs hebben met grote problemen te kampen: gebrek aan faciliteiten, het achterblijvende, en als het er dan eenmaal is, zeer verwarde beleid, de druk van ouders en van het gevestigde onderwijs. Op deze scholen werken mensen die weten wat er mis is in

het reguliere voortgezet onderwijs en die hard werken om gestalte te geven aan een op tal van punten betere vorming van de 12- tot 15/16-jarigen. Zij verdienen alle aandacht en steun van pers en politiek, zowel moreel als materieel.

Redactie

Adressen auteurs

Huub van den Bergh, p/a SCO,
Singel 138, 1015 AG Amsterdam
Hildo Wesdorp, p/a SCO,
Singel 138, 1015 AG Amsterdam
Els Schellekens,
Prinseneiland 32, 1013 LR Amsterdam
Ans Buys,
Breestraat 41, 5256 ED Heusden
Willemien Steenbergen-Schrama,
Ant. van Houwelingenplantsoen 2,
5263 EK Vught
Cathrien Pauw,
Burg. Weertstraat 4, 6814 HP Arnhem